

jus in formalem et objectivum, vel, ut alii loquuntur, in finem *qui* et *quo*, seu in adeptiōnem et rem adeptam. Hæ namque rationes finium in Deo, ut communicante per gratiam naturam suam et bonitatem, inveniuntur, et seclusis imperfectionibus spectandæ sunt. Deus enim, etiam respectu suarum actionum, est finis quasi objectivus, cuius gratia Deus operatur, et ideo necesse est ut ibi etiam interveniat aliquid per modum finis formalis et quasi adeptiōnis, quæ sit aliquid extra Deum, quia non potest Deus rationem finis exercere, nisi in ordine ad aliquam actionem ad extra, et in universum non potest finis *qui* a fine *quo* in assecutione separari. Dixi autem excludendas esse imperfectiones, quia Deus non operatur propter se, ut sibi aliquam perfectionem acquirat, sed potius ut suam perfectionem aliis communicet, et ideo respectu illius non habet locum finis ut adeptio, si nomine adeptiōnis consecutio alicujus perfectionis vel commoditatis intelligatur; latius vero sumpta adeptione pro quavis actione, vel operatione per quam intentio finis expletur, sic optime Deo, ut operanti propter se, ut propter finem, adeptio finis attribuitur, respectu cuius Deus ipse est finis *qui*, seu adeptus, cum proportione.

12. *Ratio prima dissolvitur.* — Sic ergo ad priorem difficultatem concedimus gloriam Dei esse aliquid extra Deum, nam in universum gloria proprie sumpta, et juxta primavam vocis significationem bonum extrinsecum est, respectu ejus cuius est gloria, ut jam supposuimus, estque vulgare apud omnes. Nihilominus tamen potest Deus gloriam suam intendere ut finem, quia non intendit illam ut finem *qui*, sed ut *quo*, quod non solum non repugnat, sed necessarium est, ut dixi. Declaratur hoc in propria materia de qua tractamus; nam Deus, per sanctificationem hominis intendit suam bonitatem excellenti quodam modo communicare; bonitas ergo ejus et natura infinita, ut communicabilis et participabilis a creatura intellectuali tali modo, est finis quasi objectivus illius operationis; ipsa vero hominis sanctificatio est quasi adeptio, qua Deus assequitur quod sub ea ratione intendit, nam per illam actionem fit ut bonitas ejus sit actu communicata modo excellenti a se intento. Rursus hæc communicatio ulterius tendit ad manifestandam homini Dei bonitatem, ut per eam notitiam Deum glorificet et laudet, sub qua etiam ratione Deus etiam est finis *qui* intentionis, utique tan-

quam objectum manifestandum, laudandum et glorificandum; ipsa vero notitia cum laude, quæ est gloria, est veluti assecutio et adeptio illius finis. Et ita dum Deus communicat gratiam propter suam gloriam, propter seipsum illam communicat, tanquam propter finem objectivum et ultimum, licet simul necessario intendat aliquid extra se, ut consecutio vel adeptiōnem illius finis.

13. *Gloria quam Deus homini intendit magis bona homini quam Deo.* — *Dupliciter divina gloria consideratur.* — Neque inde fit Deum dare homini gloriam, ut per eam aliquid sibi acquirat, quia illa gloria sui, quam intendit, magis est bonum hominis quam ipsius Dei. Nam, ut recte dixit Augustinus, tractatu 58 in Joannem: *Nobis expedit illum nosse, non illi.* Imo addit divus Thomas 2. 2, quæst. 132, artic. 1, ad 1, quod *Deus suam gloriam non querit propter se, sed propter nos*, ubi Cajetanus intelligit particulam *propter* non denotare causam finalē, sed terminum utilitatis: *Nam Deus (inquit) gloriam suam et omnia vult propter se, tanquam finem omnium, nos autem sumus ad quorum utilitatem Deus querit gloriam suam.* Addi vero potest quod divina gloria dupliciter considerari potest: primo, ut est in homine, et illum perficit, et sic pertinet ad bonum commodi, seu utilis, et sic est propter hominem etiam sub aliqua ratione finis, nimirum, cui talis perfectio intenditur; alio modo spectatur illa gloria, ut habet beatitudinem ad Deum, eumque denominat cognitum et laudatum, et sic Deus ipse est finis non solum propter quem, sed etiam cui illa gloria procuratur. Unde aliqui gloriam hanc vocant bonum extrinsecum Dei, nam in hominibus gloria bonæ famæ inter bona, licet extrinseca, computatur. Neque intendere vel acquirere tale bonum Deo repugnat, quia nullam mutationem in eo facit. Nihilominus melius dicitur tale bonum respectu Dei solum esse bonum quoddam honestum, et decens Dei majestatem, ut in Relect. 1 insinuavi. Nam in hominibus istæ denominations extrinsecæ nulla vera bona jure censerentur, nisi essent utilia, etiam ad intrinseca; quia ergo gloria hæc nullam utilitatem Deo affert, non potest proprie aliquod bonum ejus censer; est autem bonum per se honestum et Deum decens, et ideo recte potest ab ipso intendi modo declarato. Sicut etiam communicatio bonitatis suæ a Deo est per se intenta, non quia sibi sit aliquod bonum etiam extrinsecum, sed quia est quid decens ac suæ bonitati conser-

taneum. Unde etiam obiter intelligitur ipsammet vitam æternam, quatenus in visione beata consistit, et esse gloriam Dei, et beatitudinem nostram, ac proinde eo ipso quod vita æterna est causa finalis gratiæ, etiam gloriam Dei esse causam finalem ejusdem gratiæ. Imo, licet vita æterna respectu nostri sit ultimus finis, tanquam adeptio finis ultimi objectivi, nihilominus respectu Dei est referibilis in ulteriore finem, quia beatitudinem nostram magis ut gloriam Dei quam ut bonum nostrum estimare debemus, nam eodem modo et sub eadem ratione magis a Deo intenditur.

14. *Resolvitur secunda ratio dubitandi.* — Atque hæc doctrina cum proportione applicanda est ad alteram difficultatem de gloria Christi; servanda tamen est differentia inter illam et gloriam Dei. Nam gloria Dei non in alterum quam in Deum ipsum refertur, gloria autem Christi referenda est in ipsis Dei gloriam, ut sic omnia in Deum tanquam in finem ultimum referantur. Atque hoc modo non repugnat Deum extra se intendere aliquid, ut finem, non suum, sed suorum effectum. Neque etiam est verum Deum nihil extra se velle propter bonitatem vel rationem creatam; nam, licet omnia velit ultimate propter suam bonitatem, proxime potest etiam velle creaturem propter bonitatem, vel rationem creatam, ut in dicta Relect. 1 probavi, et accurate ac doce disputat novus Ægidius, libro 1 de Fine, quæst. 14, artic. 1, § 4. Sic igitur voluit et ordinavit gratiam conferre hominibus propter gloriam Christi, ut inde major etiam gloria sibi accresceret, juxta illud 1 Corinth.: *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei.*

CAPUT II.

UTRUM GRATIA VERAM CAUSAM MATERIALEM HABEAT, ET IDEO PER CREATIONEM NON FIAT?

1. *Efficienti causa gratia eget.* — Post finalē causam gratiæ dicendum sequebatur de efficiente; tamen, quia necessarium prius est explicare modum effectiōnis ejus, qui ex cognitione materialis pendet, quoniam hæc duo inter se connexa sunt, ideo illa in hoc capite declaranda præmittimus, supponendo imprimit id quod per se clarum est, indigere gratiam aliqua efficiente causa, ac proinde habere illam, quia est quid creatum, ut supra ostensum est; item quia est quid temporale, quod nunc est, et antea non erat; ergo ne-

ad 9. Alii dicunt increari, ut Conradus. Alii non ipsam creari, sed hominem secundum ipsam creari, ut loquitur D. Thomas, quæst. 110, a. 2 et 3. Alii denique dicunt non creari, sed in ejus productione aliquid de creatione misceri, quomodo loquitur Cajetanus, 3 parte, quæst. 62, artic. 4; et 1. 2, quæst. 112, art. 1.

3. *Probatur primo ex Scriptura. — Secundo ratione. — Tertio.* — Fundamentum hujus sententiae esse potest, primo, quia Scriptura videtur ita loqui, Psal. 50: *Cor mundum crea in me, Deus;* et ad Ephes. 2: *Creati in operibus bonis;* et cap. 4: *Induite novum hominem, qui secundum Deum creatus est;* et Galat. 5: *In Christo Jesu neque circumcisio aliquid ralat, neque præputium, sed nova creatura.* Secundo, quia haec gratia dicitur fieri in nobis a Deo per infusionem; quod autem infunditur, non educitur de potentia subjecti cui infunditur; ergo haec gratia non fit per educationem; ergo fit per creationem, quia inter haec duo non est medium. Et inde etiam concluditur non habere gratiam causam materialem suæ productionis, quia materialis causa solum concurrit ad educationem formæ, et ideo anima rationalis non habet causam materialem suæ productionis, quia non educitur. Tertio, quia anima non habet naturalem potentiam ad gratiam; ergo non continet illam in potentia; ergo nec gratia potest educi de potentia animæ, quia nihil educitur nisi ex illo in quo continetur aliquo modo, neque etiam anima esse potest causa materialis productionis gratiæ, quia materia non est causa formæ, nisi in quantum in potentia continet illam; quod si anima non est talis causa, profecto nulla alia excogitari potest.

4. *Assertio certa.* — Nihilominus tanquam certum statuo gratiam habere propriam aliquam causam materialem, a qua in suo esse per se et ex natura sua pendet. Hanc assertionem sumo imprimis ex Concilio Tridentino, sess. 6, cap. 7, et can. 41, quatenus asserit gratiam ita nobis infundi, ut nobis inhæreat; nam forma inhærens a subjecto pendet tanquam a causa materiali, ut est per se notum. Unde etiam concluditur ratio, quia gratia ex natura sua non est forma subsistens, alias non posset aliam formam substantialem informare; est ergo forma accidentalis, animam vere informans; ergo est forma ex natura sua pendens a subjecto in suo esse; non pendet autem ab anima, nisi ut a causa materiali; ergo necesse est ut quoad suum esse

et conservari veram causam materialem habeat. Hac enim ratione dicuntur formæ rerum corporalium, et accidentia omnia habere causam materialem, quia in suo esse pendent a subjecto. Item quia illa dependentia est realis per se et physica; ergo pertinet ad aliquod genus cause ac propriae; non potest autem esse alia nisi materialis, ut per se constat; ergo.

5. *Primum corollarium.* — Ex hoc fundamento infero primo gratiam non solum habere propriam causam materialem causam sui esse seu conservationis, sed etiam sui fieri seu productionis. Probatur, quia, ut dictum est, non minus pendet in fieri et productione sua a subjecto in quo fit, quam in esse et conservari; ergo subjectum illud non minus est causa materialis productionis gratiæ quam conservationis, seu esse illius. Consequientia patet ex ratione facta, quod illa dependentia est per se, et pertinet ad aliquod genus causalitatis. Antecedens vero ex eodem fundamento est evidens, tum quia productio rei est consentanea esse illius, unde si forma pendet in esse a materia, multo magis in fieri; tum etiam quia esset miraculum, gratiam producere sine concursu subjecti, sicut et conservare; tum denique quia, propter hanc rationem, omnes formæ substanciales materiales, et omnia accidentia pendent in fieri a subjecto seu materia, quia pendent in esse a subjecto.

6. *Secundum corollarium.* — Ex quo inferitur secundo, in productione gratiæ non esse distinguendas duas actiones, unam, qua accipit esse; aliam, qua accipit inesse; qua distinctione uti solent aliqui ex Theologis, ut videri potest in Bonaventura supra, et Alessandro Alensi, 4 parte, quæst. 5, membr. 5, § 3. Probatur autem illatio seu assertio, primo ex productione tam formarum materialium quam omnium accidentium; omnia enim unica actione producuntur et uniuntur subjectis, ut ex Metaphysica suppono; ergo idem est de gratia. Probatur consequentia, quia ipsa est accidens, et ille modus productionis connaturalis est accidentibus. Unde non refert quod gratia sit excellentius accidens, quia secundum totam illam excellentiam non transcendet ordinem accidentis; ergo secundum illam participat eumdem modum productionis. Secundo, argumentor ex differentia inter animam rationalem et gratiam; anima enim rationalis producitur actione distincta ab illa per quam unitur, quia subsistens est et infor-

mans; gratia autem non est subsistens, sed tantum inexistens et informans; ergo non est producibilis ex natura sua per actionem distinctam ab illa per quam animæ unitur. Tertio, si ibi essent due actiones, prior esset illa quæ terminaretur ad esse gratiæ quam quæ terminaretur ad inesse, ut per se constat; consequens autem falsum est, tum quia in gratia non est esse natura sua separabile ab inesse, alias esset esse substantiale, et independens a subjecto; tum etiam quia alias, ablata posteriori actione, posset naturaliter manere prior, et consequenter non necessario desineret esse gratia per separationem a subjecto, quod falsum esse manifestum est.

7. *Tertium corollarium.* — Durando fit satis. — Et hinc infero tertio gratiam non prius natura existere, quam inhæreat, nec prius natura fieri quam uniatur animæ. Ita recte intulit de omnibus materialibus formis Scotus, in 4, dist. 4, quæst. 1, § Ideo, conclusion. 2. Idemque est de omnibus accidentibus, prout connaturali modo fiunt, quia non possunt prius natura esse quam fieri, ut per se patet, nec possunt prius natura fieri ab agente quam a subjecto causentur; ergo non possunt prius natura causari a subjecto quam illi uniantur; ergo de primo ad ultimum non possunt prius natura esse quam insint subjecto, seu uniantur illi. Et haec ratio eodem modo in gratia procedit, quia non minus pendet ab anima ex natura sua, quam formæ materiales a materia, vel accidentiales a subjecto, ut late probavi in tertio tomo, in 3 part., disput. 9, sect. 4, ubi aliis rationibus eamdem doctrinam confirmavi, simulque sententiam quamdam impugnavi, quæ in omnibus formis creatis dicit præcedere ordine naturæ emanationem a solo Deo (quam vocant dependentiam essentialiem), ante actionem causæ secundæ eduentis formam de potentia subjecti. Nam (præter alia) involvitur in illis verbis repugnantia, quia si forma præexistit per actionem solius Dei, postea non educitur, sed unitur, ac proinde creata supponitur. Unde facile etiam respondeatur Durando in 2, d. 1, quæst. 4, ad ult., qui de omnibus formis materialibus dixit prius natura existere quam uniantur materiae, quia unibilia (inquit) supponuntur unioni. Respondeatur enim hoc esse verum, quando actio est mere unitiva, ut est in generatione hominis unio animæ ad corpus, non vero in actione quæ est productiva seu eductiva formæ, nam ipsa unitio est quasi

via ad esse formæ quæ unitur, et ideo non potest talis forma prius esse quam uniatur, nec per aliam actionem fieri, nisi per eam per quam unitur; alias (ut dixi) non fieret per educationem, quia quod educitur non supponitur esse in actu, sed in potentia tantum, alias non penderet talis forma in suo esse a subjecto, et consequenter separata ab illo naturaliter conservaretur. Respondeat Durandus negando sequelam, quia multa sunt inseparabilia duratione, quorum unum est prius natura alio. Sed hoc habet locum, ubi inseparabilitas oritur tantum ex naturali dimanatione posterioris a priori, ut in essentia et in passione, non autem ubi inseparabilitas debet fundari in naturali dependentia, ut in præsenti. Unde recte sequitur, si forma non pendet in fieri a subjecto, sed tantum in uniri, non pendere in esse ab illo, ac subinde posse esse sine illo; ergo e contrario forma quæ pendet a subjecto in conservari pendet etiam in esse, unde impossibile est ut naturaliter prius sit quam insit; idem ergo de forma gratia dicendum est.

8. *Quartum corollarium commune.* — Quarto, concludo ex dictis gratiam non produci per creationem, quæ nunc est opinio communis, et sine dubio sequitur ex principio admisso a Scoto; unde miror illationem non vidiisse. Eamdem assertionem tenet Cajetanus, 3 p., quæst. 62, art. 1, et 1. 2, quæst. 110, art. 2, ad 3, et quæst. 112, art. 1; et ibi Medina, et alii Moderni; et Valentia, disp. 8, quæst. 4, punct. 2. Et sumitur ex D. Thoma in eodem loco, et clarius ex quæst. 110, art. 2, ad 3, ubi expresse dicit gratiam non creari. Addit vero hominem secundum illam creari; sed, considerata ratione quam subjungit, facile intelligitur sensus; dicit enim hominem secundum gratiam creari, quia ex nullis meritis suis illam recipit, loquitur ergo morali modo, non physico. Unde quæst. 113, art. 9, distinguuit opus creationis ab opere justificationis, dicitque opus creationis in hoc excedere opus justificationis, quia est ex nihilo, ac subinde neque esse, neque in ea misceri creationem. Et ideo, licet in multis locis doceat creaturam non posse esse instrumentum creationis, ut 1 p., quæst. 45, art. 5, in aliis nihilominus facetus creaturam posse esse instrumentum productionis gratiæ, 3 p., quæst. 62, artic. 1, et in 4, d. 1, quæst. 1, artic. 4; ergo supponit productionem gratiæ non esse creationem, Denique in 1 p., q. 45, art. 4, dicit, *creari esse proprium rerum subsistentium*; unde cum gra-

tia non sit forma subsistens, non est terminus creationis ex sententia divi Thomae.

9. *Confirmatur.* — *Prima ratio sic fit.* — Potestque ad hanc sententiam confirmandam non immerito induci testimonium Pauli, 2 Corinth. 3 : *Nos autem revelata facie in eamdem imaginem transformamur, etc.*, addita ponderatione Augustini, l. 15 de Trinit., c. 8, dicentis : *Transformamur ergo, dicit, de forma informam mutamur, atque transimus de forma obscura in formam lucidam, quia, etsi obscura imago, Dei est, et si imago, projecto etiam gloria, in qua homines creati sumus; et infra: Quæ natura in rebus creatis excellentissima, cum a suo creatore ab impietate justificatur, a deformi forma formosam transfert in formam;* et concludit : *Quod vero adjunxit: Tanquam a Domini spiritu, ostendit gratia Dei nobis conferri tam optabilis transformationis bonum.* Ex quibus verbis tale concluditur argumentum : Gratia producitur per transformationem hominis ; ergo non per creationem ipsius gratiae. Antecedens patet, quia gratia fit per justificationem, justificatio autem est quædam hominis transformatio, teste Augustino, vel etiam Paulo; nam, licet Paulus loquatur de transitu a statu viae ad statum patriæ, vel in via ab statu imperfectæ fidei ad illustriorem statum, eadem est ratio de transitu a statu culpæ ad statum gratiae, ut optime Augustinus consideravit. Prima vero consequentia probatur, quia transformatio non est creatio, sed propriissima mutatio, ut ex vi verbis et ex philosophia manifestum est.

10. *Secunda ratio philosophica.* — Unde argumento secundo, quia creatio est actio per quam res tota fit sine concursu proprio causæ materialis; sic enim dicitur esse productio ex nihilo, id est, ex nullo subjecto, vel (quod perinde est) ex nullo ente præsupposito ex parte termini, ut in Metaphysic., disput. 20, a principio, late declaravi ; sed gratia producitur ex præsupposito subjecto, tanquam ex materiali causa illius, ut ostensum est ; ergo ejus productio non est creatio. Et confirmatur, quia actio illa per quam gratia unitur animæ, non est creatio, ut omnes fatentur, et est per se clarum ; nam etiam actio unitiva animæ ad corpus, imo et humanitatem ad Verbum, non est creatio, tum quia illa non tendit ad dandum esse rei non habenti ullum esse, sed ad componendum quoddam esse ex rebus præexistentibus, et habentibus aliquod esse; de ratione autem creationis est, quod tendat ad dandum esse absolute; vel, ut alii

loquuntur, est productio entis, in quantum ens, quia ex parte termini nullam rationem entis existentis supponit, ut in disputat. 20 Metaphys., sect. 2, num. 28 et sequentibus, declaravi ; tum etiam quia actio pure unitiva fit ex præsupposito subjecto. Sed ostensum est actionem productivam gratiae non esse distinctam ab unitiva, sed gratiam per eamdem produci, per quam unitur ; ergo etiam actio productiva gratiae non est creatio.

11. *Argumentum Cajetani.* — Tertio argumentatur Cajetanus, 3 p., quæst. 61, art. 1, a contrario, quia gratia non annihilatur quando corruptitur; ergo nec creatur quando producitur. Consequentia patet, quia contrarium eadem est ratio. Antecedens autem sumitur ex D. Thoma, 4 part., quæst. 104, a. 4, ubi universaliter dicit tam in operibus gratiae quam naturæ non intervenire annihilationem, et in solut. ad 3, id specialiter affirmit de accidentium corruptione, et ratio ejus æque procedit in gratia. Quia gratia desinit esse ex vi separationis a subjecto, et ita quod primo destruitur, est compositum, quod gratum appellamus ; illa autem destructio non est annihilation, cum maneat subjectum ; ergo non destruitur gratia per annihilationem, sed quasi per quamdam accidentalem corruptionem, sicut desinit lumen per absentiam solis, et non amihilatur. Contra hanc vero rationem objici possunt verba D. Thomæ in 2, d. 26, art. 2, dicentis : *Gratia cum corruptitur, simul etiam in nihilum reddit.* Propter quæ verba gratiam amihilari dixit Ferrar., dicto c. 57, idemque docuerunt in 2, dist. 26, Richardus quæst. 3, ad 2, et Bonaventura, quæst. 4, ubi idem dicit de lumine, vel specie visibili. Idem tradunt de charitate Gabriel, in 4, d. 17, quæst. 4, artic. 3, dub. 3; et Scotus, in 4, d. 16, quæst. 3, in 3 probat. primæ conclusionis. Sed isti supponunt gratiam, cum desinit, non manere in potentia animæ; item supponunt creari; utrumque autem falsum est. Verba autem D. Thomæ recte exponit Conrad. 1. 2, quæst. 410, artic. 2, circa ad 3, intelligenda esse lato modo, quia gratia cum desinit, totum suum esse amittit, ita ut nulla pars ejus maneat. Sic enim idem D. Thomas, in 4, d. 11, quæst. 1, art. 2, ad 1 et 5, dicit formam corrupti amihilari, nisi quatenus manet in potentia in suo subjecto.

12. *Ultima ratio.* — Ultimo argumentor, quia productio actuum gratiae, etiam visionis beatificæ, non est creatio; ergo neque infusio habituum gratiae est creatio. Antecedens cer-

tum est apud omnes, quia illi actus efficiuntur a nobis cum auxilio gratiae; nos autem nihil creare possumus, etiam cum auxilio gratiae. Consequentia vero probatur, quia illi actus sunt qualitates supernaturales. Nec refert si dicatur non esse æque perfectas, hoc enim parum refert; satis est enim quod sint ejusdem ordinis, et in tota substantia sua supernaturales, ut supra ostensum est. Unde etiam in hoc convenienter cum habitibus, quod non recipiuntur in anima vel potentia ejus, nisi secundum suam capacitatem obedientialem; quia vero ita fiunt in illa, ut ab illa pendeant in fieri et esse tanquam a subjecto et materiali causa, satis est ut non creentur ; ergo idem est satis in habitibus per se infusis, nam hoc est quod formaliter opponitur creationi, et quod hoc sit in entitate magis vel minus perfecta, vel facta a solo Deo, aut simul a potentia ipsis, non variat rationem mutationis seu transformationis a creatione distinctæ.

13. *Ultimum corollarium.* — Atque ex his tandem infero simpliciter dici posse et debere gratiam educi de potentia obedientiali animæ, seu subjecti in quo immediate fit. Debeturque cum proportione hoc applicari ad omnes habitus gratiae, quibus communia sunt omnia quæ diximus; gratia ergo sanctificans educitur immediate de essentia animæ, et illa est propria causa materialis ejus, habitus fidei ex intellectu, charitas ex voluntate, et sic de reliquis. Ratio est, quia educi ex aliquo subjecto nihil aliud est quam fieri in illo cum concursu materiali ejus, nam hoc est fieri ex illo ; sed ita fit gratia ex anima; ergo merito dicitur de potentia illius educiri. Præterea productio gratiae revera est quædam accidentalis et spiritualis generatio, et ita vocatur in Scriptura regeneratio; ergo per illam non fit per se primo gratia, sed gratum, gratia vero confit ex præsupposito subjecto; ergo educitur de potentia illius. Denique philosophia non cognoscit medium inter creationem et educationem; cum ergo exclusa sit a gratia creatione, necessario sequitur eductio.

14. *Concreatio rejicitur.* — *Mens divi Thomæ explicatur.* — *Aliorum placitum.* — Unde modus ille loquendi quod gratia non creatur, sed concreatur, si in hoc sensu usurpetur ut ille sit quasi novus modus productionis gratiae medius inter creationem et educationem, non recte dicitur, neque verum sensum habere potest, quia neque talis actio media ex cogitari potest respectu formæ, quæ de novo

producitur. Quod ideo dico, quia respectu compositi potest esse actio unitiva tantum extremerum, et neutrius eductiva vel creativa; tamen illa etiam non est concreatio, sed vel generatio vel productio per se totius compositi. Deinde explicatur in hunc modum, quia concreatio unius supponit creationem alterius. Duobus autem modis potest creatio sumi, scilicet, proprie, et late, id est, vel prout significat productionem ex nihilo, vel prout significat productionem quamcumque, per quam per se fit ens creatum, et eisdem duabus modis potest dici aliquid concreari. Priori ergo modo, sicut non creatur gratia, ita nec concreatur, quia concreatio supponit, vel involvit creationem. Posteriori autem modo dici potest gratia concreari, et ita loquitur divisus Thomas, dicta quæst. 27, art. 3, ad 9, et 1 p., quæst. 43, art. 4, ubi non solum de gratia, sed de omnibus formis non subsistentibus dicit non creari, sed concreari. Iste autem modus concreationis non excludit veram educationem, ut patet in aliis formis, et idem est in gratia, quia actio per quam gratia comproducitur non est creatio, sed spiritualis regenerationis hominis gratia. Priori vero modo solet gratia dici concreari, quando simul fit cum re ipsa quæ creatur, ut fuit in Angelis; tunc enim particula *con* dicit respectum ad propriam creationem; ille autem respectus est simultatis et concomitantiae quoad durationem, non vero dicit emanationem, vel propriam productionem termini formalis. Et ideo non accommodatur concreatio in illo sensu productioni gratiae, quæ multo post creationem animæ fit, quia tune productio gratiae et creatio animæ non simul sunt. Dicunt vero aliqui etiam nunc posse vocari concreationem per respectum ad conservationem animæ, cum qua simul est productio gratiae; sed ille est impropus loquendi modus, et non usitatus, quia, licet actio qua conservatur anima sit eadem creatio continuata, tamen post primum instans non consuevit appellari concreatio; multoque minus productio formæ post multum tempus in tali subjecto productæ denominatur concreatio propter concomitantiam conservationis subjecti, quia particula *con* revera denotat concomitantiam respectu creationis totius (ut sic dicam), seu ab initio emanationis suæ. Quicquid vero sit de istis loquendi modis, certum est denominationem illam concreationis non excludere veram rationem educationis respectu gratiae, neque veram rationem productionis per modum acci-

dentalis generationis respectu personæ, vel animæ gratiæ.

15. *Inductio gratie refellitur.* — Denique non possunt verbis eludere veritatem hanc, qui dicunt productionem gratiæ non esse voluntariam eductionem, sed inductionem gratiæ in animam, et hanc volunt esse medium inter creationem et eductionem, et perinde est quod alii vocant infusionem, vel specialem influxum Dei. Sed hæc omnia verba et similia, vel necessario includunt eductionem, vel intelligi non possunt nisi prævia creatione. Quia nihil inducitur ubi non erat, nisi saltem ordine naturæ supponatur esse, ut anima hominis, vel per ipsam inductionem ibi fiat, ut anima equi; si ergo gratia inducitur in animam, vel debet supponi esse, et ita prius natura esse quam inhæreat, quod falsum esse ostensum est; vel debet per ipsam actionem accipere esse, et hoc est educiri. Et idem est de verbis infundendi vel influendi, et similibus. Solum ergo recte usurpantur illa verba ad significandum hanc productionem gratiæ esse altioris ordinis, et a solo Deo fieri posse supra naturam, quod totum esse potest cum eductione, ut declaratum est. Unde tandem constat productionem gratiæ non solum non esse creationem, verum etiam nihil creationis in illa misceri, quia solum est actio simplex productiva compositi per eductionem formæ, quæ etiam est comproductio illius; quæ actio supponit quidem actionem creativam vel conservativam subjecti gratiæ; at hoc non pertinet ad propriam productionem gratiæ, et in omni eductione formæ reperitur, quia in omnibus creatio vel conservatio materiae supponitur.

16. *Scriptura exponitur.* — *Ad secundum.* — *Ad tertium.* — Ad testimonia Scripturæ quæ loquuntur sub verbo *creandi*, responderi ex dictis posset sëpe hoc verbum sumi in Scriptura pro verbo *faciendi*, et in secundo testimonio superius citato videtur id clarum; nam opera bona, quæ a nobis fiunt, manifestum est non fieri per creationem, et tamen de illis dicitur: *Creati in operibus bonis.* Deinde duo significantur in his locis: unum est productionem gratiæ esse proprium opus Dei, sicut est creatio. Sicque Basilius, in psalm. 32, dixit creationem in sacris voluminibus solere accipi pro transmutatione in potiorem partem. Et ita exponit illud 2 Corinth. 5: *Si qua ergo in Christo nova creatura, vetera transierunt;* et illud ad Ephes. 2: *Ut duos condat (seu crearet, ut ipse legit) in unum novum ho-*

minem; et similiter illud ejusdem Psalmi: *Ipse mandavit, et creata sunt, exponit de se cunda per Christi gratiam regeneratione.* Et eodem modo exponit illa verba: *Cor mundum crea in me, Deus, homil. 9, Quod Deus non sit auctor malorum, ante medium.* Et eisdem modis exponi possunt cætera testimonia a nobis citata. Vel secundo, illo verbo denotatur fieri in nobis gratiam ex nihilo moraliter, id est, ex nullo merito, ut interpretatur D. Thomas, dicta quest. 110, art. 2, ad 3, et sumpsis ex Augustino, lib. de Gratia et liber. arbitr., c. 8, et in id Psalm. 144: *Et justitia tua exultabunt.* Ad secundum de verbo *infusionis*, respondeatur etiam per illud significari, infundi gratiam supra ordinem et debitum naturæ, non vero quod fiat sine materiali concursu ipsius animæ, et hoc modo divus Thomas, quest. 2 de Potent., art. 8, ad 3, cum dixisset gratiam non creari, quia non est forma subsistens, adjungit: *Infusio talis gratiæ accedit ad rationem creationis, quia non est ita ex potentia materiæ, ut possit educiri in actu per causam naturalem.* Significatur ergo illo verbo esse supernaturalem productionem. Et eodem modo intelligendum est quod idem D. Thomas dixit, in 4, d. 1, quest. 1, art. 4, questiu. 1, ad 5, gratiam fieri per modum influentiæ, nam influentia non excludit concursum cause materialis. Ad tertium, de eductione respondeo solum concludere gratiam non educiri de potentia naturali animæ; nihilo minus tamen educiri potest de potentia obedientiali, nam sicut anima per naturam suam est capax gratiæ, teste Augustino, de Prædest. Sanctor., c. 8, ita e converso gratia ex natura sua postulat recipi, et fieri in subjecto capaci, ad quod dicit habitudinem sibi con-naturalem. Atque hoc satis est ut vere dicatur educiri de potentia animæ, quamvis hæc eductio sit alterius rationis ab eductione mere naturali.

CAPUT III.

UTRUM SOLUS DEUS SIT CAUSA EFFICIENS GRATIÆ.

1. *Sensus questionis.* — Quæstio hæc tractari potest, vel de speciali habitu gratiæ sanctificantis, qui est in essentia animæ, vel de virtutibus etiam et donis infusis in potentissimis; nunc vero solum de gratia dicere intendimus, postea vero de cæteris habitibus propriam quamdam difficultatem discutiemus. Deinde intelligi debet quæstio de causa principali, potestque, vel de facto, vel de possibili accipi,

et utroque modo illam breviter expediemus.

2. *Assertio prima affirmat.* — Dico ergo primo: solus Deus est causa principalis gratiæ. Hæc assertio intellecta de facto, seu de lege ordinaria, videtur omnino certa. Eam traxit D. Thomas, dicta quest. 112, art. 1, et expositores ibi, et reliqui Theologi, partim in 1, d. 27, ubi Bonaventura, art. 1, quæst. 2, partim in 4, d. 1; et Alens., 4 p., q. 70, memb. 4. Et sumitur ex Trident., sess. 6, cap. 7, ubi numerans causas justificationis, efficientem dicit esse *Deum, qui gratuitō ablit et sanctificat*, ubi aperte loquitur de causa principali, nam instrumentalem postea ponit, et commemorans solum Deum, satis significat solum illum esse hujusmodi causam.

3. *Scriptura fundatur.* — Præterea probatur ex Scriptura et Patribus, nam collatio gratiæ soli Deo tribuitur in Scriptura, tanquam proprium opus ejus, Psalm. 83: *Gratiæ et gloriam dabit Dominus*, ubi Augustinus adjungit: *Quam gratiam, nisi qua ipse (utique Paulus) dicit: Gratia Dei sum id quod sum? Et quam gloriam, nisi de qua idem dicit: Reposa est mihi corona justitiae?* Et Hieronymus ibi per gratiam intelligit remissionem peccatorum. Similiter expositores communiter de vera gratia locum illum intelligent, quem sensum et verborum proprietas et contextus ipse satis confirmat. Et quamvis de tota gratia id possit intelligi, multo vero magis de principali gratia sanctificante verum erit. Unde hoc optime confirmant loca in quibus justificatio soli Deo tribuitur, ad Roman. 3, 4 et 8, quia per gratiam justificamur. Quod notavit Augustinus sermon. 26 in Psalm. 148, circa principium. Idem probant loca in quibus remissio peccatorum, seu emundatio a peccatis dicitur esse proprium opus Dei, quod passim invenietur in Scriptura, Isai. 50, et Jacob. 4. Est etiam optimum testimonium ad Rom. 5: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis;* ibi enim significatur solum Spiritum Sanctum esse proprium auctorem charitatis, ut notavit Augustinus, sermon. 43 de Verb. Domini., capit. 2; eadem autem vel major ratio est de gratia. Denique, 2 ad Corinth. 1, tribuitur specialiter Deo quod unxit nos et signavit, quod omnes intelligunt de unctione per gratiam, et specialiter Concilium Tridentinum supra, et Dionysius, de Ecclesiastic. Hierarch., 3 part., cap. 2. Et qui plura ex Doctoribus desideraverit, videre poterit quos in 3 tom. 3 partis, disp. 9, sect. 2, allegavi.

4. — *Supponuntur duo.* — *Corollarium.* — Ut autem ratione probemus hanc assertionem, quæ exclusiva est, oportet supponere partem affirmantem quam includit; quæ, supposita doctrina fidei, facile ratione convincitur, quia supponimus ex fide hanc gratiam esse possibile, quod an possit ratione probari, non pertinet ad præsentem locum, tacitum vero est sufficienter in libro præcedente, et latius in 4 part., tractando de visione beatæ, ad quem locum id maxime spectat. Denique supponimus de facto hanc gratiam nobis infundi, quod quidem cum a voluntate Dei pendeat, non potest ratione sola convinci, sed ex doctrina fidei vel Theologica id supponitur, juxta supra dicta de habituali gratia. Ex his ergo principiis evidenter concluditur posse Deum hujusmodi gratiam efficere, quia nihil est possibile nisi per potentiam Dei, et e converso, cum ipse sit omnipotens, potest facere omne possibile. Et eadem ratione convincitur non solum posse, sed etiam illam efficere per modum causæ primæ, eademque necessitate concluditur posse Deum, per modum causæ proximæ, sola sua virtute illam efficere, quia cum habitualis gratia non sit actus secundus, seu vitalis, non pendet per se ex aliqua potentia creata; potest ergo Deus sola sua virtute illam efficere. Quod vero ita nunc illam faciat, non potest ratione probari, nisi alteram negativam partem exclusionis ostendendo. Hoc autem pendet ex alia quæstione, videlicet, an probari possit sufficienti ratione non posse dari creaturam, quæ sit causa principalis gratiæ. Aliquis enim videtur non posse hoc demonstrari, et ideo non esse improbatum Deum posse facere creaturam tantæ perfectionis, quæ sua propria virtute, et ut causa principalis, possit gratiam producere; quia, si non posset, id maxime esset quia gratia fit per creationem; hac enim ratione fere utuntur antiqui Theologi; a nobis autem rejecta est in capite præcedenti; cur ergo non poterit illa virtus communicari creaturæ?

5. *Assertio secunda circa proximam dubitationem.* — *Ratio prima Angelici Doctoris.* — Nihilominus dico secundo sufficienti ratione probari posse solum Deum ita esse causam principalem gratiæ sanctificantis, ut per nullam virtutem creatam, tanquam per proprium et principale principium, fieri possit. Hæc est sententia communis Theologorum; nam, licet fortasse in ratione reddenda varii sint, in assertione convenienti; præsertim ve-